

A korai brazil-amerikai kapcsolatok

Kökény Andrea

Történész, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar; akokeny23@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3301-126X

Abstract

The Early Period of Brazilian–American Relations

The United States of America was the first country to recognize the independence of Brazil, when, on May 26, 1824, James Monroe, the President of the US, received José Silvestre Rebello as a *chargé d'affaires* sent by the Emperor of Brazil to the United States. In reciprocity, on March 9, 1825, President Monroe appointed Condy Raguet to a similar position in Brazil, who presented his credentials to Emperor Pedro I on October 29, 1825. American traders developed business relations with the Portuguese colony already at the end of the eighteenth century, and the economic ties remained important throughout the nineteenth century. However, the purpose of this article is to analyze the antecedents and circumstances of the establishment of diplomatic relations between the two countries. The paper focuses mainly on the early period, the era of the Napoleonic Wars, the presidency of James Madison (1809–1817) and James Monroe (1817–1825), and the activity of John Quincy Adams, who was the secretary of state of the United States from 1817 to 1825 and its president from 1825 to 1829. The paper relies on official documents and the *Memoirs of John Quincy Adams* as its most important primary sources.

Keywords Brazilian independence, Brazilian–American diplomatic relations, Monroe Doctrine, James Monroe, John Quincy Adams

Az Amerikai Egyesült Államok a világon elsőként ismerte el Brazília függetlenségét, amikor 1824. május 26-én James Monroe elnök fogadta José Silvestre Rebellót a Portugáliától 1822-ben elszakadt ország ügyvivőjeként. Jelen írás célja elsősorban a diplomáciai kapcsolatfelvétel

körülményeinek bemutatása, valamint a brazil függetlenség kinyilvánítását követő korai időszak – főként a Monroe kormány és John Quincy Adams külügyminisztersége alatti évek – vizsgálata. Ehhez legfontosabb forrásként Adams emlékiratait használtam fel, az idézeteket magam fordítottam.¹

Előzmények

A gyarmati időkben a földrajzi távolság és a merkantilista gazdaságpolitika korlátozásai akadályozták a kapcsolatok kialakulását a portugál és az angol gyarmatok között. Az Amerikai Egyesült Államok függetlenné válása (1783) után azonban megváltozott a helyzet. A fiatal köztársaság diplomáciai kapcsolatot létesített számos európai országgal, köztük Portugáliával is.² 1791. május 13-án a connecticuti származású David Humphreys lett az amerikai követ a portugál udvarban, ahol 1797-ig szolgált. Akkor a dél-karolinai ügyvéd és diplomata, William Loughton Smith váltotta, immár nagyköveti rangban, aki 1801 szeptemberéig maradt Lisszabonban.³ Ezután azonban nem volt amerikai követ a portugál fővárosban, így akkor sem, amikor a napóleoni háborúk idején a francia sereg inváziója miatt a királyi család és az udvar 1807 novemberében elhagyta az országot és a kormányhivatalokkal együtt áttelepült Brazíliába.⁴ Ezzel a lépéssel Brazília lett a portugál birodalom adminisztratív központja.

1 Adams 1874.

2 Az amerikai függetlenségi háború alatt Portugália csatlakozott a II. Katalin orosz cárnő által kezdeményezett ún. Fegyveres Semlegesség Ligájához, a békekötést követően pedig az első semleges ország volt, amely elismerte az USA függetlenségét. (Hahner 2021: 181, 595–596; Magyarics 2014: 24.)

3 Smith 2010: 8.

4 János herceg anyja, I. Mária beszámíthatatlanná nyilvánítása (1792) óta régensként irányította az országot. Amikor Napóleon 1806-ban meghirdette a kontinentális zárlatot, Portugáliától is elvárta, hogy tartsa be a blokádot és lépjen hadba Nagy-Britannia ellen. A kormány habozására válaszként 1807 végén Junot tábornok vezetésével francia csapatok hatoltak be az országba. A régensherceg, az udvar és közel tízezer személy 1807. november 29-én szállt hajóra, másnap pedig Junot bevonult Lisszabonba. (Hahner 2021:194, 370, 624; Saraiva 2010: 242–243; Lockhart–Schwartz 1983: 413–414; Wittman 1971: 233.)

Mivel a francia térnyerést végül angol segítséggel tudták csak feltartóztatni, a brit kormány jelentős befolyásra tett szert Portugáliában.⁵ Ők vették rá a királyi családot arra, hogy a brit flotta védelme alatt Rio de Janeiróba költözzön. A britekkel kialakított szoros kapcsolat jele volt az is, amikor János régensherceg 1808. január 28-án dekrétumban nyilvánította ki, hogy a brazil kikötőket minden baráti ország hajója előtt megnyitják.⁶ Sokan ezt az intézkedést tartják a fordulópontnak Portugália és gyarmata viszonyában, és az első lépésnek Brazília függetlenségének elérése felé.⁷ A következő lépés az 1808. április 1-jén kelt dekrétum volt, mellyel minden korábbi korlátozást eltöröltek az iparcikkek előállítására, majd Rio de Janeiróban létrehozták a Brazil Bankot.⁸

A királyi család amerikai kontinensre költözését követő változások időszakában Nagy-Britannia pozícióit tovább erősítette, hogy 1810-ben kereskedelmi szerződést kötött Portugáliával, melynek értelmében a Brazíliába szállított árukra kivetett 24%-os vámot az angolok esetében 15%-ra mérsékeltek.⁹ Mivel az amerikai kereskedők is hasonló kedvezményeket szerettek volna, Thomas Jefferson elnök a diplomáciai küldetésekben is jártas dél-karolinai kormányzóhelyettest, Thomas Sumter Jr.-t nevezte ki amerikai nagykövetnek Rio de Janeiróba. Megbízólevelét 1810 júniusában adta át.¹⁰ Egyik legfontosabb feladata az volt, hogy olyan egyezményt kössön, mely ugyanolyan feltételeket biztosít az amerikai áruk számára, mint a britek kaptak. Bár a szerződés végül nem jött létre, Brazília már 1809-ben is közel egy millió dollár értékű árut vásárolt az Egyesült Államoktól. Az amerikai kereskedők elsősorban mezőgazdasági termékeket, főként kávéat szereztek be. A következő két évben megduplázódott az

5 A francia megszállással és a vidéken megkezdett rekvirálással szemben gerillamozgalom bontakozott ki Portugáliában. 1808-ban Portóban is felkelés tört ki, melynek hatására 1808. augusztus 1-jén Figueira de Foznál brit csapatok szálltak partra, hogy biztosítsák utolsó kontinentális hídfőállásukat. A gyors angol győzelmeket követően 1808. augusztus 30-án került sor a békekötésre, melynek értelmében a franciák Lisszabont is átadták a briteknek. (Saraiva 2010: 246–247; Vadász 2011: 359.)

6 Saraiva 2010: 249–250; Fausto 2011: 71.

7 Lásd például Burns 1970: 100; Saraiva 2010: 249; Fausto 2011: 71.

8 Burns 1970: 102.

9 Horváth 2005: 60; Fausto 2011: 72.

10 Rossi 2017: 42–43.

áruforgalom, utána azonban, az 1812–14-es angol-amerikai háború idején hirtelen hanyatlásnak indult.¹¹

Az 1812–14-es angol-amerikai háború legfőbb kiváltó oka a két ország francia forradalomhoz, illetve napóleoni háborúkhöz való viszonya volt. Miközben Nagy-Britannia a francia terjeszkedés feltartóztatására irányuló európai koalíció fő szervezőjeként jelentős pénzügyi forrásokat és katonai erőt mozgósított, George Washington, az Egyesült Államok elnöke 1793-ban semlegességet deklarált, amit az amerikai kormányzat fenn is próbált tartani.¹² A hadviselő felek azonban a nemzetközi jog értelmében rendszeresen megállították az amerikai hajókat, hogy ellenőrizzék, rakományuk nem tartalmaz-e hadianyagot. A viták és atrocitások miatt mind a francia-amerikai, mind a brit-amerikai viszony feszültté vált. Ráadásul az angolok azzal az indokkal, hogy korábban az ő hajóikról szöktek meg, számos amerikai tengerészt fogtak el és erőszakkal besorozták őket a brit flottába.¹³ A feszültségeket fokozta, hogy a britek nyugtalanságot próbáltak kelteni a kanadai-amerikai határ mentén, az Ohio folyó és a Nagy-tavak közötti területen élő őslakos indiánok körében. Ennek előzményeként fontos megjegyezni, hogy az amerikai függetlenségi háborút lezáró párizsi béke értelmében az Egyesült Államok nyugati határa a Mississippi folyó lett. 1803-ban azonban a szorult anyagi helyzetben lévő Napóleontól az USA megvásárolta a Mississippi nyugati vízgyűjtő medencéjét is, melynek nyomán amerikai telepések ezrei költöztek egyre nyugatabbra, s kerültek konfliktusba a helyi törzsekkel. A britek ezt a helyzetet próbálták meg kihasználni, amikor az őslakosokat a közelükben lévő amerikai telepésekkel szembeni fellépésre bujtogatták, melynek következtében számos esetben fegyveres összecsapás alakult ki. A tengereken és a határvidéken történt incidensek miatt az Egyesült Államok 1812-ben végül hadat üzent Nagy-Britanniának.¹⁴ Az amerikai kongresszus fiatal,

11 Smith 2010: 10.

12 *Washington's Proclamation of Neutrality. April 22, 1793.* (Commager 1973: 162–163.)

13 A napóleoni háborúk alatt valóban tengerészek százai szöktek meg a brit flotta szolgálatából, akik közül sokan amerikai hajókra szegődtek, mert azokon jobbak voltak a körülmények és magasabb fizetést kaptak. Becslések szerint 1793 és 1812 között a britek legalább tízezer tengerészt hurcoltak el az amerikai hajókról, köztük közel kétezer amerikai állampolgárt, akiket csak az európai háborúk végén, 1815-ben engedtek vissza hazájukba. (Magyarics 2014: 49, 51.)

14 *Madison's War Message, June 1, 1812.* (Commager 1973: 207–209.)

terjeszkedéspárti képviselői, az ún. „háborús héják” számára Kanada könnyű prédának ígérkezett, hiszen csak kis létszámú brit erő állomásozott ott, s mivel a függetlenségi háború alatt és után amerikaiak ezrei költöztek át Felső-Kanadába, a kormányzat az ő támogatásukra is számított. A Kanada elfoglalására indított hadműveletek azonban kudarcot vallottak. Az Egyesült Államok még ugyanúgy felkészületlen volt a háborúra, mint az 1793-as semlegességi nyilatkozat idején, s bár a britek haderejének nagy része is a napóleoni háborúk végjátékával volt elfoglalva, az amerikai seregeken könnyen felül tudtak kerekedni. 1814 szeptemberében még Washington D.C.-t is elfoglalták és felgyújtották a főváros középületeit.¹⁵ Bár a konfliktust szokás az Egyesült Államok második függetlenségi háborújának is nevezni, a volt gyarmatot valójában sosem fenyegette az a veszély, hogy az anyaország visszahódítja. Az 1814-ben megkötött genti béke is a háború előtti *status quo*-t rögzítette.¹⁶

A konfliktusban Portugália semlegességet deklarált, annak betartása, illetve be nem tartása azonban feszültségekhez vezetett. Ennek egyik oka az volt, hogy a portugál kormányzat egyértelműen az angolokkal szimpatizált, sőt, a hírek még arról is szóltak, hogy a britek oldalán be kívánt avatkozni.¹⁷ Mivel a brit hajók gyakran találtak menedéket brazil kikötőkben, az amerikaiak a semlegesség megszegésével vádolták Portugáliát. A portugálok pedig azért bírálták az amerikai kormányt, mert nem tudta megakadályozni, hogy dél-amerikai kalózok amerikai kikötőket használnak bázisul az Atlanti-óceánon közlekedő portugál hajókkal szemben. Az esetek miatt a Washingtonba delegált portugál követ, José Correa da Serra nyilvánosan tiltakozott, „fosztogatásnak” és „jogtalan beavatkozásnak” minősítette ezeket.¹⁸

A kapcsolatok kialakítását tovább nehezítette, hogy az Egyesült Államokban erős volt a monarchiaellenes érzés. Habár Thomas Jefferson üdvözölte János herceg amerikai kontinensre érkezését, a republikánus kormányzati formának továbbra is elkötelezett híve maradt. A brazil monarchia anomália volt az Újvilágban, ahol a függetlenné váló államok

15 Az 1812–1814-es háború okaival és hadieseményeivel kapcsolatban lásd: Meinig 1993: 46–48; Molnár 2017: 306–328; Magyarics 2014: 54–56.

16 Hahner 2021: 246, 607–608; Meinig 1993: 49–50; Magyarics 2014: 57–58.

17 Smith 2010: 11.

18 Smith 2010: 10.

mind köztársaságok lettek. Ezért sok amerikai nyíltan támogatta Brazíliában az 1817-es pernambucoi szeparatista felkelést, melynek vezetői azzal érveltek, hogy az amerikai alkotmányos fejlődés inspirálta őket.¹⁹ Az amerikai kormányzat, élén Monroe elnökkel azonban hivatalos közleményében leszögezte, hogy az USA semleges kíván maradni és nem ismerte el a felkelők ideiglenes kormányát.²⁰ A brazil kormányzat hamar elfojtotta a felkelést, ugyanakkor gyanakodva figyelte minden amerikai hajó vagy látogató érkezését, attól tartva, hogy filibuszter vállalkozásba kezdenek a régióban.

A félreértéseket és feszültségeket fokozta az amerikai követ, Thomas Sumter viselkedése. Nagy felháborodást váltott ki Rióban, mert nem volt hajlandó leszállni a lováról, amikor egy alkalommal a királyi család tagjával találkozott az utcán.²¹ Azt, hogy a követ egyenrangúnak tekintette magát a királyi személyekkel, egyértelműen az amerikaiak érzéketlenségének és arroganciájának tartották. Eközben Sumter folyamatosan tiltakozott az ellen, hogy a portugál flottába erőszakkal soroztak be amerikaiakat és megállították az amerikai hajókat, hogy csempészárut keressenek. Mindezek miatt az amerikai diplomata egyre inkább elszigetelődött és végül 1818-ban visszahívták hazájába. John Quincy Adams, amerikai külügyminiszter az eseményekkel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy azok „kis híján nyílt háborúba torkolltak”.²²

19 A pernambucoi felkelés legfőbb oka az az elégedetlenség volt, ami a portugál udvar Brazíliába költözése nyomán alakult ki. Bár számos pozitív következménye is volt annak, hogy a birodalom központja a tengerentúlra került, a lakosság jelentős része tehertételként élte meg és hamar feszültségek alakultak ki a portugáloknak adott kiváltságok, valamint az udvar és az államapparátus eltartása miatt megnövekedett adók miatt. Különösen igaz volt ez a peremvidékekre, melyek a változásokat úgy élték meg, hogy a gyarmat politikai vezetése a távoli főváros, Lisszabon helyett, egy másik idegen város, Rio de Janeiro irányítása alá került. (Wittman 1971: 234; Fausto 2011: 74; Rossi 2017: 42.)

20 Burns 1970: 99.

21 Smith 2010: 10; Fausto 2011: 75.

22 Smith 2010: 11. Nyilvános leveleiben Adams megvédte Sumtert és nem nagyon mutatott hajlandóságot arra, hogy igazat adjon a brazil kormánynak. Négyszemközt azonban beismerte, hogy Sumter nem volt a legjobb választás, mert állandóan személyeskedő vitákba keveredett, még a királyi család tagjaival is. (Smith 2010: 197.)

A függetlenség elismerése

Az alatt az idő alatt, amíg a portugál udvar 1808 és 1821 között Rio de Janeiróban tartózkodott, nem nagyon kereste az USA politikai kegyeit. Sőt, a semlegesség körüli viták miatt inkább konfliktus jellemezte a két fél kapcsolatát, mint együttműködés. Jelentős mértékben megváltozott azonban a helyzet, miután János herceg, aki 1816-ban VI. János néven király lett, 1822 júliusában visszatért Lisszabonba és a portugál *cortes* elkezdte követelni, hogy Brazília kerüljön vissza korábbi, gyarmati státuszába. Az eseményekkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy Napóleon 1815-ös vereségét követően már nem volt indok arra, hogy a portugál udvar továbbra is Brazíliában tartózkodjon. A régensherceg ennek ellenére úgy döntött, Amerikában marad. Ezt követően 1815 decemberében Brazíliát a Portugália és Algarve Egyesült Királyság egyenrangú részévé emelte, néhány hónappal később pedig felvette a Portugália, Brazília és Algarve királya címet.²³

Eközben azonban az udvar távollétében Portugáliát egy régenstanács kormányozta, mely továbbra is angol befolyás alatt állt. A kibontakozó gazdasági és politikai válság miatt, valamint a felvilágosodás eszméinek hatására 1820-ban forradalom tört ki. Ezen a ponton VI. János király attól tartva, hogy elveszíti trónját, úgy döntött, hazautazik. 1821 áprilisában több ezer fős kísérettel hajóra szállt, de régensként hátrahagyta fiát, Péter herceget. A *cortes* azonban a liberális reformok kezdeményezése mellett arra tett kísérletet, hogy Brazíliát újra teljesen alárendelje Portugáliának. Döntés született arról, hogy visszaköltöztetik Lisszabonba a korábban Brazíliába telepített intézményeket, katonaságot vezényelnek Rio de Janeiróba és Pernambuco, és visszarendelik Portugáliába a régensherceget. Péter azonban úgy döntött, marad. Ezután már elkerülhetetlenné vált a szakítás. A régensherceg 1822. szeptember 7-én kinyilvánította Brazília függetlenségét, amit szeptember 22-én apjának, VI. János királynak írt levelében megerősített. 1822. október 12-én Rio de Janeiróban Brazília

23 Burns 1970: 105; Horváth 2005: 62.

császárává nyilvánították, 24. születésnapján, december 1-jén pedig I. Péter néven megkoronázták.²⁴

Ezt követően az Egyesült Államokhoz fűződő viszony is megváltozott. Az új uralkodó számára elengedhetetlen volt az európai országok elismerése, hiszen ez legitimizálhatta hatalmát és azt is megakadályozhatta, hogy Portugália megpróbálja visszahódítani volt gyarmatát. A portugál király azonban nem volt hajlandó elismerni Brazília függetlenségét, ami a többi európai hatalmat is óvatosságra intette. Ebben a helyzetben I. Péter és fő tanácsadója, José Bonifácio Andrada e Silva a szomszédos országokban, köztük az Amerikai Egyesült Államokban keresett diplomáciai támogatást.²⁵ Amikor 1822 szeptemberében frissen kinevezett amerikai konzulként Condé Raguet megérkezett Rio de Janeiróba, arról számolt be kormányának, hogy szívélyes fogadtatásban részesült és a brazil kormányzat baráti viszonyt kíván ápolni az Egyesült Államokkal. Jelentésében folyamatosan arról írt, hogy a brazilok mennyire tartanak egy esetleges portugál katonai támadástól és attól, hogy polgárháború tör ki.²⁶ Ilyen körülmények között érkezett meg a hír 1824 januárjában James Monroe elnök 1823 decemberi kongresszusi beszédéről, a Monroe-elv megfogalmazásáról.²⁷ Raguet szerint a beszéd „nagy érdeklődést váltott ki” és a helyiek úgy értelmezték, hogy az elnök ígéretet tett arra, hogy kiáll Brazília mellett (is), ha a Szent Szövetség megpróbálna beavatkozni.²⁸

Fontos megjegyezni, hogy Rio de Janeiróban már a Monroe elnök üzenetéről szóló hír megérkezése előtt döntés született arról, hogy José Silvestre Rebello személyében diplomatát küldenek az Egyesült Államokba azért, hogy elérje a Brazil császárság függetlenségének elismerését.²⁹

24 Robertson 1915: 93; Birmingham 1998: 94–95; Saraiva 2010: 250–259; Fausto 2011: 75–79; Lockhart–Schwartz 1983: 418–418. A brazil társadalom különböző csoportjainak függetlenséghez és monarchiához való viszonyáról lásd: Semsey 2013: 217–221; Szilágyi 2015: 162–164. I. Péter személyiségével és megítélésével kapcsolatban lásd Szilágyi 2009: 13–20.

25 Smith 2010: 11.

26 Smith 2010: 11–12.

27 *The Monroe Doctrine. December 2, 1823.* (Commager 1973: 235–237.) A Monroe-elv megfogalmazásának okaival és körülményeivel kapcsolatban lásd: Perkins 1961: 46–52; Magyarics 2014: 68–70.

28 Smith 2010: 12.

29 Péter herceg még a függetlenség szeptemberi kinyilvánítása előtt, 1822. augusztus 12-én kinevezett egy diplomatát az Amerikai Egyesült Államokba, de Luiz Moutinho

Rebello ugyan Portugáliában született, de Brazíliában nőtt fel és elkötelezett híve volt a függetlenségi mozgalomnak, és a közben császárrá koronázott I. Péternek. Széleskörű történelmi és földrajzi ismeretekkel rendelkezett és beszélt angolul is, így a legjobb választás volt a feladatra. Dolgát megkönnyítette, hogy Condé Raguet számos ajánlólevelet írt számára befolyásos amerikai üzletemberekhez és politikusokhoz.³⁰ Rebello tudott a brazil-amerikai kapcsolatok korábbi vitás eseteiről és az amerikaiak monarchiaellenes nézeteiről is, ugyanakkor azt is tudta, hogy az Egyesült Államok már számos latin-amerikai ország függetlenségét elismerte, köztük Augustin de Iturbide mexikói császárságát. Azt is lehetett tudni, hogy az USA érdekelt volt a gazdasági együttműködés és az áruforgalom bővítésében. Emiatt valójában nem is kellett különösebben kezdeményeznie a kapcsolatfelvételt. Megérkezése után néhány napot Baltimore-ban töltött, majd tovább utazott az amerikai fővárosba, ahová 1824. április 3-án érkezett meg. Amikor tudomást szereztek Washingtonba érkezéséről, 1824. április 6-ra összehívták Monroe kabinetjét, hogy megvitassák Brazília függetlenségének elismerését.³¹

John Quincy Adams, a Monroe kormány külügyminisztere emlékiratában a következőképpen számolt be a történetekről.

[1824. április 6.] „Egy órákor részt vettem a kabinetülésen, [John] Calhoun [hadügyminiszter], [Samuel Lewis] Southard [tengerészeti miniszter] és [William] Wirt [az Egyesült Államok főügyésze] voltak jelen. Az elnök feltette a kérdést, fogadjuk-e Silvestre Rebellót Őfelsége, a brazil császár ügyvivőjeként és ezáltal elismerjük az ország függetlenségét.”³²

Adams leírásából kiderül, hogy William Wirt kivételével mindenki az elismerésre szavazott. Wirt azzal indokolta döntését, hogy Brazíliában

Lima Alvares e Silva, a brazil külügyminisztérium tisztviselője végül el sem indult küldetésére és közel másfél év telt el, mire utódját kiválasztották és az útra kelt az amerikai fővárosba. José Silvestre Rebello 1824. január 7-én vette át megbízólevelét, a Monroe elnök üzenetéről szóló hír pedig január 22-én érkezett meg Rióba. (Whitaker 1940: 381–382.)

30 Whitaker 1940: 383–384.

31 Robertson 1915: 94; Whitaker 1940: 385–386.

32 Adams 1874: 281.

monarchia jött létre és nem köztársaság, a császárság elismerése pedig azt sugallhatná, hogy az Egyesült Államok a Szent Szövetség álláspontjával ért egyet és elfogult a monarchiák iránt. Érvelését azzal próbálta alátámasztani, hogy Andrew Jackson sem volt hajlandó elutazni Mexikóba, amikor az még császárság volt. Calhoun erre azt válaszolta, hogy a Dél-Amerikában történekekkel kapcsolatban az amerikai kormányzat politikája mindig is az volt, hogy magának a függetlenségnek a kinyilvánítását vegye figyelembe és a létrejött, *de facto* kormányt mindentől függetlenül elismerje. „Így ismertük el Iturbide császári kormányzatát és fogadtuk követét; csak azért elutasítani a Brazil Császárságot, mert az monarchia, szakítást jelentene az eddig alkalmazott politikával és a külországok belügyeibe történő beavatkozás elvét juttatná érvényre.”³³ Calhoun véleménye szerint Brazília függetlenségének elismerése elengedhetetlen volt, hiszen a vele folytatott kereskedelem már addig is jelentősnek számított és azzal kecsegtetett, hogy értéke jóval meghaladhatja a Dél-Amerika többi részével lebonyolított áruforgalom mértékét.

Az elnök megjegyezte, hogy Brazília császárságként történő elismerése a Szent Szövetség tagjainak körében tompíthatja azt az ellenérzést, amit a korábbiakban függetlenné vált államok amerikai elismerése kiváltott, hiszen ez azt mutatná, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem tesz különbséget a függetlenné vált országok között azok államformája alapján. John Quincy Adams a véleményeket úgy összegezte, hogy Wirten kívül a kormány többi tagja pragmatikus szempontokat vett figyelembe, hogy előmozdítsa a békét, a stabilitást és a kereskedelmet. A kormányforma nem befolyásolta döntésüket.³⁴

A kabinet ülésén Adams emlékeztette a tagokat arra, hogy brazíliai tartózkodása alatt maga a portugál király [1815-ben János herceg valójában még csak régens volt] emelte Brazíliát a királyság rangjára és teljesen felszámolta a gyarmati kormányzatot. Ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy VI. János Portugáliába történt visszatérése óta az Egyesült Államokat „hivatalosan” még senki sem értesítette brazil részről a függetlenség kinyilvánításáról és a császárság létrehozásáról. Ezért azt kérte, hatalmazzák fel arra, hogy Rebellótól kérjen egy írásos

33 Adams 1874: 281.

34 Adams 1874: 281.

nyilatkozatot, amely dokumentumokkal alátámasztva bizonyítja a Brazil Császárság *de facto* függetlenségét. A diplomáciai elismerés ezt követően, arra alapozva történjen meg, javasolta. A kormány erre felhatalmazta a külügyminisztert.³⁵

John Quincy Adams emlékirataiban részletesen beszámolt a Rebellóval folytatott tárgyalások menetéről. Leírásából kiderül, hogy a brazil diplomata igen határozottan képviselte kormánya érdekeit. Megbízólevelében számos érv szerepelt annak alátámasztására, hogy Brazília függetlenségének kinyilvánítása jogos volt és a kidolgozandó alkotmány és képviseleti rendszer révén annak fenntartása bizonyosan meg is fog valósulni. Rebello minden eszközt bevetett Adams meggyőzésére, bár alkalmanként túlságosan is sok energiát fektetett abba, hogy bizonygassa, a brazil kormányforma nagyon is hasonlít az amerikaiakra. Egyik alkalommal egészen odáig ment, hogy azt állította, I. Péter volt az első republikánus Brazíliában, amihez persze rögtön hozzátette, hogy valószínűleg az egyetlen is.³⁶

Rebello végül 1824. április 20-án adta át Adamsnek a kívánt dokumentumokat.³⁷ Különböző okok miatt azonban csupán egy hónappal később került sor a diplomáciai elismerésre. James Monroe 1824. május 26-án hivatalosan is fogadta José Silvestre Rebellót az elnöki rezidencián, mint a brazil császárság ügyvivőjét. A diplomata rövid beszédet tartott, melyben arról is szólt, hogy létre kellene hozni az amerikai országok összefogását a kontinensen lévő államok függetlenségének megvédésére.³⁸ Adams beszámolója szerint Monroe erre a felvetésre közvetlenül nem reagált, de utalást tett a közös érdekekre és az amerikai kormányzat jószándékára, és a tőle megszokott udvariassággal válaszolt a követnek.³⁹ A brazil kormányzatnak küldött jelentésében Rebello a következőképpen összegezte a történeteket: „Így ismerte el ez a kormány a Brazil Császárság függetlenségét 59 nappal azután, hogy Baltimore-ba megérkeztem.”⁴⁰

35 Adams 1874: 282.

36 Adams 1874: 283–284; Whitaker 1940: 384–387.

37 „Succinct and true exposition of the facts that lead the Prince, now Emperor, and the Brazilian People to declare Brazil a free and independent Nation.” (Manning 1925: 780–790.)

38 Robertson 1915: 95.

39 Adams 1874: 358–359.

40 Whitaker 1940: 389.

A formális elismerés egy hónappal később történt meg. Mivel a brazil kormány tartott egy esetleges portugál támadástól, Rebello arra is utasítást kapott, hogy tegyen javaslatot az Egyesült Államok kormányának egy védelmi szövetség létrehozására.⁴¹ Kérésére udvarias, de határozottan elutasító választ kapott Monroe elnöktől és Adamstól is. Ez azonban nem tántorította el. 1825 januárjában, amikor már az 1824-es választásokon győztes John Quincy Adams volt az Egyesült Államok elnöke, egy beszélgetés során ismét felvetette egy amerikai-brazil szövetség tervét azzal kiegészítve, hogy a többi dél-amerikai államot is meg kellene hívni, hogy csatlakozzon hozzá. Adams arra kérte a brazil diplomatát, foglalja írásba javaslatát.⁴² Másnap Rebello elküldte a tervezetet az elnöknek az amerikai kontinens országainak külpolitikájával és azok összehangolásával kapcsolatban. A brazil ügyvivő először Monroe elnök decemberi beszédének arra a részére tett utalást, mely kinyilvánította, hogy bármely európai hatalom beavatkozását az amerikai kontinens új államainak ügyeibe az Egyesült Államok nem tudná másképp szemlélni, mint a vele szemben tanúsított barátságtalan magatartás megnyilvánulásaként. Ezután azzal érvelt, hogy a kijelentés nem csupán Spanyol-Amerika országaira, hanem Brazíliára is érvényes. Majd félelmét fejezte ki, hogy bizonyos európai hatalmak segítséget nyújthatnak Portugáliának volt gyarmata visszafoglalásában, ezért arra kérte az amerikai kormányt, lépjen fel ennek megakadályozására.⁴³

Nem tudni, Adams hivatalosan reagált-e Rebello felvetéseire, de az biztos, hogy a brazil diplomata 1825 áprilisában ismét levelet írt, immár Henry Clay amerikai külügyminiszternek, melyben megismételte javaslatát. Clay erre azt válaszolta, nincs szükség védelmi szövetségre, hiszen kicsi az esélye, hogy Portugália katonai támadást indítana Brazília ellen. Ő is a Monroe-elvre hivatkozott és arra, hogy egy ilyen szövetség nem lenne összeegyeztethető az Egyesült Államok semlegességi politikájával, amit a latin-amerikai függetlenségi mozgalmak idején végig gyakorolt.⁴⁴

41 Már Rebello megbízólevelében szerepelt, hogy tegyen javaslatot az Amerikai Egyesült Államok kormányának egy támadó és védelmi szövetség létrehozására. Monroe elnök 1823. decemberi beszéde nyomán pedig minden bizonnyal úgy gondolta, a kezdeményezés támogatásra talál. (Robertson 1915: 94–95; Smith 2010: 13.)

42 Adams 1874: 480.

43 Robertson 1915: 95.

44 Érdekes adalék, hogy Henry Clay utalást tett Rebello tervezetére abban a követutasításban, amit az 1825. április 14-én az amerikai kormány brazíliai ügyvivőjének kinevezett

Erre Rebello azzal érvelt, hogy azért gondolta, hogy Monroe elnök 1823 decemberi beszéde egy ilyen szövetség létrehozását is sugallta, mert abban arról volt szó, hogy az USA fel fog lépni az európai agresszió ellen. Erre a felvetésére azonban már nem kapott választ.

Brazília és az Egyesült Államok érdekeinek közeledése 1824-ben átmenetinek bizonyult. Miközben az amerikaiak tisztában voltak Brazília méretével és gazdasági potenciáljával, úgy tekintettek rá, mint a forrongó latin-amerikai országok egyikére, mely diplomáciai kapcsolatokat keresett és kereskedelmi tevékenységét akarta bővíteni. A brazilok is fontosnak tartották, hogy az USA elismerte függetlenségüket, de nem tulajdonítottak neki túlságosan komoly politikai, stratégiai vagy gazdasági jelentőséget. Valójában még mindig sokkal inkább Nagy-Britanniára irányították figyelmüket, hiszen a britektől többet remélhettek, mint az amerikaiaktól. Ehhez az is hozzájárult, hogy a brit kormány kifejezetten üdvözölte azt a tényt, hogy Brazília monarchia maradt és megpróbált mindent megtenni annak érdekében, hogy rávegye Portugáliát a brazil függetlenség elismerésére. A közvetítés végül sikerrel járt, az anyaország elismerte Brazília önállóságát. A megállapodást 1825. szeptember 7-én nagy ünnepséggel köszöntötték a császári udvarban. Ezt követően 1826 júliusában Nagy-Britannia is elismerte Brazília függetlenségét. Hamarosan így tettek más európai hatalmak, köztük Ausztria, Franciaország és Poroszország is.⁴⁵

A diplomáciai kapcsolatok kiépítését követően kialakult egy rendszer a külországokkal folytatott kereskedelem szabályozására is. Ehhez az 1827-ben Nagy-Britanniával kötött kereskedelmi egyezmény szolgált mintaként.⁴⁶ Ilyen megállapodásra került sor Ausztriával, Franciaországgal és Poroszországgal, valamint Dániával, Hollandiával és az Egyesült Államokkal is. Utóbbi szerződés létrehozásában nagy szerepe volt az amerikai ügyvivőnek, William Tudornak, melyet ő is írt alá Rio de Janeiróban

Condy Raguet számára készített. A külügyminiszter leszögezte, hogy Rebello kérését azért utasították el, mert az Egyesült Államok tartani akarta magát ahhoz a semlegeségi politikához, amit már a korábbi kormányok is gyakoroltak. „A Monroe elnök 1823. december 2-ai kongresszushoz intézett beszédében megfogalmazott elvek mellett a mostani elnök is kitart.” – fogalmazott. (Robertson 1915: 97.)

45 Burns 1970: 116; Smith 2010: 14; Fausto 2011: 81.

46 *Treaty of Amity and Commerce between Great Britain and Brazil, Rio de Janeiro, August 17, 1827.* (British and Foreign State Papers, XIV. 1008–1025.)

1828. december 12-én.⁴⁷ A megállapodás tizenkét évre szólt, amit követően bármelyik fél felmondhatta. Mindegyik szerződésben közös volt, hogy tartalmazta a legnagyobb kedvezmény elvét, ami nem csupán a külföldről behozott áruk vámjára vonatkozott, hanem különböző jogi engedményeket is tett a külföldi állampolgárok számára. Bár a brazil kormányt sok kritika érte az engedmények miatt, arra hivatkozva, hogy így gazdaságilag és politikailag is alárendelt helyzetbe kerülnek, a császár úgy vélte, azok szükségesek a függetlenség elismertetéséhez és elő fogják segíteni az ország gazdasági fejlődését.⁴⁸

A Nagy-Britanniával kötött szerződés egyik különösen vitatott pontja volt az, melyben Brazília megígérte, hogy három éven belül felszámolja a rabszolgakereskedelmet. A későbbi brazil kormányok azonban semmibe vették a megállapodást és a kérdés kapcsán nemvárt szövetségesre találtak az Egyesült Államokban. Bár a rabszolgák behozatalát illegálisnak nyilvánították 1808-ban, az amerikai kormányok nem voltak hajlandók együttműködni a britekkel az Afrikából Brazíliába irányuló rabszolgakereskedelem elfojtásában.⁴⁹ Az 1812–1814-es háború kitörésének hátterében álló okok és a konfliktus kimenetelének tanulságai miatt az USA szembeszegült a britek azon törekvésével, hogy elismertessék, joguk van a nemzetközi vizeken közlekedő amerikai hajókat feltartóztatni és átkutatótani. Ennek következtében viszont a brazilok sokszor amerikaiak által épített vagy amerikai zászló alatt közlekedő hajókat használtak arra, hogy folytassák a rabszolgakereskedelmet.⁵⁰ Ez pedig a nem hivatalos kapcsolatok új formáját is jelentette.

Összegzés

Az Amerikai Egyesült Államok a korábbi spanyol gyarmatok közül már jó néhány elszakadását elismerte, amikor Brazília függetlenségének kérdése napirendre került. José Silvestre Rebello 1824. április elején érkezett

47 *Treaty of Amity, Commerce, and Navigation. December 12, 1828.* (Miller 1934: 451–484.)

48 Smith 2010: 14.

49 A rabszolgaság intézményének fenntartásával vagy eltörlésével kapcsolatos braziliai dilemmákról lásd Anderle 2010: 78–79.

50 Smith 2010: 15.

Washingtonba a Brazil Császárság ügyvivőjeként, de James Monroe elnök kabinetjében nem volt egységes álláspont azzal kapcsolatban, ilyen minőségében fogadják-e őt, s ezzel elismerjék országa függetlenségét. Az ellenérvek közül a legfontosabb az ellen szólt, hogy Brazília monarchia volt, hiszen a spanyol birodalomtól elszakadt közép- és dél-amerikai országok államformája köztársaság lett, köztük – egy rövid monarchikus időszakot követően – ekkorra már Mexikóé is. A kormány többsége Brazília függetlenségének elismerése mellett tette le a voksát, hangsúlyozva, ez jelezheti a világ számára, hogy az Egyesült Államok szemében maga a függetlenség ténye számított és nem a kormányforma. Ugyanakkor az elismerés ellenzőinek táborát növelte az ország északi részén, Pernambuco-ban kitört szeparatista felkelés, mivel az kétségeket vetett fel azzal kapcsolatban, hogy a riói kormányzat ura-e a helyzetnek. Mások azt is megjegyzték, hogy I. Péter császár, aki 1822 szeptemberében maga nyilvánította ki Brazília függetlenségét, váratlanul feloszlatta a brazil alkotmányozó gyűlést, mert a testület által felvázolt politikai kereteket túlságosan liberálisnak találta, és inkább maga készítette el a dokumentum szövegét. Sokan attól tartottak, valójában a portugál uralom visszaállítására készült és hatalmát alá akarja rendelni apjának, VI. János királynak. 1824. május közepén azonban megérkezett a hír az amerikai fővárosba arról, hogy I. Péter letette az esküt a független Brazil Császárság alkotmányára.

José Silvestre Rebello eközben folyamatosan tárgyalt és egyeztetett az amerikai kormány tagjaival, majd átadta azokat a dokumentumokat John Quincy Adams külügyminiszternek, melyek hivatalosan is alátámasztották Brazília függetlenségét. Így már minden akadály elhárult az elismerés útjából. 1824. május 26-án James Monroe elnök fogadta Rebellót a Brazil Császárság ügyvivőjeként. A diplomata ezt követően javaslatot tett egy amerikai–brazil védelmi szövetség létrehozására, valamint az amerikai kontinens államainak összefogására függetlenségük megvédése érdekében. Ezt a felvetését a történészek közül többen a pánamerikai eszme egyik első megnyilvánulásának tartják.⁵¹ Az amerikai kormány azonban Monroe elnök 1823. december 2-án elhangzott kongresszusi beszédére, az abban megfogalmazott be nem avatkozás elvére és az Amerikai Egyesült Államok semlegességi politikájára hivatkozva elutasította Rebello javaslatát.

51 Manning 1918: 124–125; Whitaker 1940: 390–391; Smith 2010: 13.

A brazil ügyvivő 1829 augusztusáig szolgált az amerikai fővárosban. A diplomáciai kapcsolatfelvételt követő jó viszonyt és kölcsönösségre törekvést jelezte, hogy 1825 áprilisában az amerikai kormány is ügyvivőt nevezett ki Brazíliába, a korábbi konzul, Condy Raguet személyében, aki 1827 tavaszáig töltötte be hivatalát. Utóda William Tudor lett, aki többek között fontos szerepet játszott az Egyesült Államok és Brazília együttműködéséről szóló kereskedelmi szerződés megkötésében, melyet maga is kézjegyével látott el 1828. december 12-én.

Források

- Adams, Charles Francis, (ed.) 1874: *Memoirs of John Quincy Adams, Comprising Portions of his Diary from 1795 to 1848*. Vol. 6. Philadelphia. *British and Foreign State Papers*, Vol. 14, 1826–1827. London, 1828.
- Commager, Henry Steele 1973: *Documents of American History*. Vol. 1, to 1898. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Manning, William. R. 1925: *Diplomatic Correspondence of the United States Concerning the Independence of Latin American Nations*. Vol. II. New York.
- Miller, David H. (ed.) 1934: *Treaties and other international acts of the United States, 1776–1863*. Vol. 3, 1819-1835. Washington.

Hivatkozott irodalom

- Anderle Ádám 2010: *Latin Amerika története*. Szeged.
- Birmingham, David 1998: *Portugália története*. Budapest.
- Burns, Bradford E. 1970: *A History of Brazil*. New York–London.
- Fausto, Boris 2011: *Brazília rövid története*. Budapest.
- Hahner Péter 2021: *A régi rend alkonya. Egyetemes történet 1648–1815*. Budapest.
- Horváth Gyula 2005: Császárság Brazíliában és Mexikóban a függetlenség kivívása után. *Világtörténet (27.)* 2. 60–71.
- Lockhart, James – Schwartz, Stuart B. 1983: *Early Latin America. A History of Colonial Spanish America and Brazil*. Cambridge.
- Magyarics Tamás 2014: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*. Budapest.

- Manning, William R. 1918: An Early Diplomatic Controversy between the United States and Brazil. *The Hispanic American Historical Review* (1.) 2. 123–145. <https://doi.org/10.1215/00182168-1.2.123>
- Meinig, Donald W. 1993: *The Shaping of America. A Geographical Perspective on 500 Years of History. Vol. 2. Continental America, 1800–1867.* New Haven and London.
- Molnár István János 2017: *Kanada története. A kezdetektől a konföderációig, 1000–1867.* Budapest.
- Perkins, Dexter 1961: *The United States and Latin America.* Baton Rouge.
- Robertson, W. S. 1915: South America and the Monroe Doctrine. *Political Science Quarterly* (30.) 1. 82–105. <https://doi.org/10.2307/2141847>
- Rossi, Bruno Gonçalves 2017: Brazil-USA Relations from Tiradentes to Barão do Rio Branco. *Brazilian Journal of International Relations* (6.) 38–60. <https://doi.org/10.36311/2237-7743.2017.v6n1.04.p37>
- Saraiva, José Hermano 2010: *Portugália rövid története.* Budapest.
- Semsey Viktória (szerk.) 2013: *Latin-Amerika 1750–1840 – A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig.* Budapest.
- Szilágyi Ágnes Judit 2015: A társadalom összetétele a függetlenné váló Dél-Amerikában: Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay. *Öt Kontinens. Az Új- és jelenkori Történelmi Tanszék Közleményei. Numéro Spécial de la collaboration entre ELTE et l'Université de Szeged* (2013.) 2. 155–168.
- Szilágyi Ágnes Judit 2009: *Metszéspontok. Tanulmányok a portugál és a brazil történelemről.* Szeged.
- Smith, Joseph 2010: *Brazil and the United States: Convergence and Divergence.* University of Georgia Press, Athens, GA. <https://doi.org/10.1353/book11451>
- Vadász Sándor (szerk.) 2011: *19. századi egyetemes történelem, 1789-1914. Európa és az Európán kívüli országok.* Budapest.
- Whitaker, Arthur P. 1940: José Silvestre Rebello: The First Diplomatic Representative of Brazil in the United States. *The Hispanic American Historical Review* (20.) 3. 380–401. <https://doi.org/10.1215/00182168-20.3.380>
- Wittman Tibor 1971: *Latin-Amerika története.* Budapest.